

LEGALAUS TURINIO INTERNETE VARTOTOJO VADOVAS

Paregė: Panevėžio kolegija, įgyvendinant Valstybinio studijų fondo projektą „Esu pilietišką: atsakingas turinio vartojimas internete“

2022

PIRATAVIMAS

Autorinių kūrinių teisės yra saugomos. Jų negalima laisvai kopijuoti ir platinti, nes tai įstatymo požiūriu yra neteisėta. Autorių teisių objektai yra originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai (knygos, straipsniai, muzikos kūriniai, audiovizualiniai kūriniai, fotografijos, architektūros kūriniai taip pat kompiuterių programos ir kt.).

Autorių teisės skirstomos į turtines ir neturtines. Neturtinės autoriaus teisės negali būti perduodamos kitiems asmenims. Turtinės autoriaus teisės gali būti perduodamos ar parduodamos. Autoriaus turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties. Autoriaus asmeninės neturtinės teisės saugomos neterminuotai.

Lietuvoje autorių teisių įgyvendinimą, administravimą ir gynimą apibrėžia Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, taip pat *Baudžiamojo kodekso 192 straipsnis bei Administracinių nusižengimų kodekso 122 straipsnis*. Administracinių nusižengimų kodekse už autorių teisių pažeidimus numatytos baudos nuo 280 iki 600 eurų su kūrinio neteisėtų kopijų ir jų gamybos priemonių ar įrangos konfiskavimu. Baudžiamajame kodekse už autorių teisių pažeidimus numatyti viešieji darbai, baudos, laisvės apribojimas, areštas arba laisvės atėmimas iki dvejų metų.

Labiausiai paplitusios autorių teisių pažeidimo formos yra **klastojimas** ir **piratavimas**.

Klastojimas – tai viena iš neteisėtos veiklos formų, kai intelektinės nuosavybės objektai yra atgaminami, pakeičiami netikrais arba pagaminami iš naujo ir platinami tokiu pavidalu, kuris yra labai panašus arba praktiškai identiškas originaliam produktui. Klastotė dažnai būna labai panaši į originalą. Stengiamasi, ne tik nukopijuoti patį produktą, bet ir jo pakuotę, vartotojo instrukciją, logotipą, etiketę, saugumo elementus ir kt.

Piratavimas – neteisėtas (neturint autoriaus teisių) kūrinių panaudojimas, juos modifikuojant, kopijuojant, platinant, padarant viešai prieinamus ir pan.

Pagrindinės piratavimo formos

Piratavimas internete – tai interneto naudojimas neteisėtai kopijuojant ar platinant nelicencijuotą programinę įrangą, vaizdo, garso failus ir kt. Perkant internete turi būti taikomos tos pačios taisyklės, kaip ir perkant kompaktinį diską ar kitą kūrinių parduotuvėje. Pagrindiniai piratavimo būdai internete:

- tinklalapiai, kuriuose suteikiama galimybė atsisiųsti arba pasidalinti nelegalia programine įranga, vaizdo, garso failais ir kitą piratinę produkciją;

- interneto aukcionai, kuriuose siūloma pirkti piratinę produkciją;
- P2P tinklai (angl. *Peer-to-peer*), kurie suteikia galimybę keistis nelegalia programine įranga, taip pat – vaizdo, garso failais ir kt.;
- el. laiškai, kuriuose siūloma įsigyti piratinių produktų.

Galutinio kompiuterių naudotojo piratavimas. Šiam piratavimo tipui priskiriama:

- vieno kompiuterio licencijos kopijos panaudojimas kituose kompiuteriuose;
- kompiuterių programų atnaujinimas neturint galiojančios licencijos;
- diskų kopijų darymas platinimui;
- programinės įrangos versijos, skirtos akademiniam arba asmeniniam naudojimui, pritaikymas komercinėms reikmėms;
- apsikeitimas kompaktiniais diskais darbo vietoje arba už jos ribų.

Neteisėtas programinės įrangos įdiegimas kompiuterių kietuosiuose diskuose. Šį būdą dažniausiai taiko kompiuterių technika prekiaujančios įmonės, stengdamosis įtikti pirkėjui. Pirkėjas nusiperka kompiuterį, kuriame jau yra įdiegta daug nelegalių programų, vaizdo, garso failų, bet negauna jų autentiškumą patvirtinančių dokumentų, licencijų, kompaktinių diskų.

Neteisėtas perpardavimas. Perpardavinėtojas gali būti, tiek privatus asmuo, tiek įmonė. Perpardavinėtojai nenaudoja prekės ar paslaugos pagal paskirtį, jų tikslas yra uždirbti iš perparduodamos prekės ar paslaugos.

Kodėl verta naudoti legalią programinę įrangą?

- Už nelegalios programinės įrangos naudojimą pagal LR galiojančius teisės aktus taikoma administracinė, baudžiamoji atsakomybė.
- Legali programinė įranga - kokybiška ir leidžia maksimaliai išnaudoti jos galimybes.
- Naudotojai pirmieji gauna programos atnaujinimus tiesiai iš programų gamintojų.
- Jeigu programos atnaujinimas mokamas, gamintojai taiko lanksčią kainodarą.

- Programinės įrangos naudojimas remia gamintojus, kurie gali efektyviau valdyti legalios programinės įrangos verslą ir kurti naujus, pažangiausius produktus.
- Apsaugote savo kompiuterį nuo kenkėjiškos programinės įrangos. (esaugumas.lt/article/piratavimas)

Pagrindiniai neteisėtą turinį platinančių ir teisėtų platintojų platformų požymiai: (<https://inac.lt/lt/ziurek-legaliai/>)

Nelegalūs tinklalapiai / platintojai	Legalūs tinklalapiai/platintojai
Nurodoma įvairi filmų kokybė: CAMRip, HDRip, WebDII, DVDRip, BRRip, kt.	Nenurodoma įvairi filmų kokybė: Teisių turėtojas talpina ir platina tik aukštos rezoliucijos filmus
Neteisėtai filmus platinantys tinklalapiai nenurodo savo įmonės kontaktinių duomenų	Tai pagrindinis požymis
Teisėtai filmus platinantys tinklalapiai visada nurodo savo įmonės kontaktinius duomenis privatumo taisyklėse arba kontaktinėse formose	
Išsižadėjimas (“disclaimer”) Nurodoma, kad filmų teisės priklauso jų autoriams	Nėra Išsižadėjimo (“disclaimer”) Teisėtas platintojas pats yra kūrėjas arba turi įsigijęs teises platinti filmus
Papildomų reklamų ir banerių automatinis atidarymas paspaudus norint peržiūrėti filmą naujose naršyklės kortelėse ar languose	Teisėti platintojai nurodo, kad filmą remia reklamos užsakovas galima reklama peržiūros metu
Tinklalapio kontaktuose nenurodoma įmonės-platintojas	Įprastai teisių turėtojui nėra reikalo slėpti savo rekvizitų, jie nurodomi
Nurodoma, kad svetainėje filmus talpina/ platina fizinis asmuo	Teisėtas platintojas nenurodo, kas patalpino filmą, kadangi įmonė turi įsigijusi teises platinimui
Prašoma paremti svetainę, pirkti VIP, aukoti SMS, kt. būdais	Legalioje platformoje paprastai yra mokama už kiekvieną filmo peržiūrą,

Prašoma pinigų serveriams ir „komandai” išlaikyti	numatytas abonentinis mokestis arba filmai rodomi nemokamai Filmus platina gerai žinoma įmonė. Pvz. TV3 televizija, kt.
Nurodoma skiltis “Autorių darbai” Reiškia likusi dalis turinio yra nelegali ir platinama nelegaliai, t.y. be licencijų	Legalus platintojas niekada neskirsto filmų į autorių/nelegalius
Nurodoma “komanda”, kuri tvarko ir prižiūri tinklalapį	Legalus platintojas nenurodo komandos, kuriai reikia “aukoti” pinigus ir remti svetainės serverius

INAC – organizacija ginanti intelektinės nuosavybės teises internete, vykdanči nuolatinį interneto monitoringą ir neteisėtų kūrinių kopijų šalinimą. Institucijos tikslas- ginti kūrėjus bei platintojus, apsaugoti jų intelektinės nuosavybės teises, skatinti teisėtą kūrinių vartojimą, šviesti visuomenę apie galimus pažeidimus ir kaip jų išvengti interneto vartotojams.

LATGA - tai yra ne pelno siekianti nevalstybinė kolektyvinio autorių teisių organizacija Lietuvoje, kolektyviai administruojanti įvairių sričių autorių (muzikos, literatūros, audiovizualinių, vizualiųjų ir dramos) teisių turėtojų teises, renkanti ir paskirstanti autorinį atlyginimą už kūrinių panaudojimą.

Asociacijos Web puslapyje - galima rasti informaciją kur galima legaliai klausyti muzikos, žiūrėti kino filmus, skaityti audio knygas : <https://www.latga.lt/ziurek-klausyk-legaliai/>

Teisėtos filmų peržiūrų internete platformos: (<https://inac.lt/lt/ziurek-legaliai/>)

- <https://cinemaclub.eu/>
- <https://play.tv3.lt/>
- <http://www.kinofondas.lt/>
- <https://go3.lt/>
- <http://megogo.net/lt>
- <http://www.apple.com/itunes/>
- <https://www.netflix.com/lt/>
- <https://play.google.com/store>
- <https://www.justwatch.com/lt>

- <http://www.vimeo.com/ondemand>
- <http://www.dafilms.com/>
- <http://www.experimentalfilmsociety.com/>
- <https://www.fandor.com/>
- <https://zmonescinema.lt/>
- <https://www.filmdoo.com/>
- <https://www.kinodeli.lt/namu-kinas>
- <https://skalvija.lt/virtuali-sale/>

TV laidų, filmų kanalai

- <https://www.youtube.com/user/mosfilm>
- <http://www.lrt.lt/mediateka/>
<https://lnk.lt/mediateka>

Pasitikrinti, ar svetainė yra legali, galima: <http://ziureklegaliai.lt/>

Asociacija LATGA jau keletų metų iš eilės organizuoja edukacinių renginių ciklą „PIN diena mokyklose“, kurio tikslas – supažindinti jaunąją kartą su autorių teisių pagrindais ir paskatinti gerbti įvairiausių meno sričių autorius.

AVAKA – audiovizulinių kūrinių autorių teisių asociacija: <https://avaka.lt/>

Tai kolektyvinio administravimo organizacija, kurios veiklą prižiūri LR Kultūros ministerija. Asociacija atstovauja išskirtinai tik audiovizualinių kūrinių teisių turėtojų interesus, skaidriai ir efektyviai surenka ir paskirsto atlyginimą atstovaujamiems teisių turėtojams.

Asociacijos nariais gali būti audiovizualinių kūrinių autoriai: režisieriai, scenarijų autoriai, dialogų autoriai, dailininkai, operatoriai, muzikos ir tekstų autoriai, kurių kūriniai sukurti specialiai audiovizualiniam kūriniai, kiti autoriai, taip pat ir jų teisių perėmėjai, kurie įstatymo nustatyta tvarka perėmė arba paveldėjo autoriaus turtines teises, taip pat ir audiovizualinių kūrinių gamintojai (prodiuseriai).

AVAKA kas met nuo 2016 m. pateikia rinkos apžvalgą apie atlyginimus už retransliavimą ir kompensacinius atlyginimus:

<https://avaka.lt/wp-content/uploads/2022/10/2021-MET%C5%B2-AP%C5%BDVALGA-Retransliavimas.pdf>;

<https://avaka.lt/wp-content/uploads/2022/06/2021-ap%C5%BEvalga.pdf>

Svarbu tai, kad asociacija nariams padeda sutarčių rengimo, kitų autorių teisių klausimais, teikia nemokamą mediaciją. Taip pat aktyviai dalyvauja įstatymų leidybos procese ir atstovauja savo narių interesus.

Ši asociacija inicijuoja ir įgyvendina projektus, stiprinančius audiovizualinį sektorių. Jų šūkis: Esame arčiau kūrėjo!

Tarptautiniai teisės aktai:

1. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19846>
2. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.129878>
3. <https://www.gov.uk/topic/intellectual-property/copyright>

Aktualūs Lietuvos respublikos teisės aktai:

1. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.551F0CDE5B64?faces-redirect=true>
2. <https://avaka.lt/wp-content/uploads/2017/06/Baud%C5%BEiamojo-kodekso-patvirtinimo-ir-%C4%AFsigaliojimo-%C4%AFstatymas.pdf>
3. <https://avaka.lt/wp-content/uploads/2017/06/214-straipsnis.pdf>

Naudingos nuorodos:

1. <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2022/01/insituciju-atsakas-i-neapykantos-kalba-ir-neapykantos-nusikaltimus.pdf>
2. https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/2020_2021%20ataskaita%20d%C4%971%20neapykantos%20kalbos%20ir%20neapyka
3. <http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2021/02/NEAPYKANTOS-NUSIKALTIMAI-IR-NEAPYKANTOS-KALBA-SITUACIJOS-LIETUVOJE-AP%C5%BDVALGA.p>
4. <https://www.lat.lt/teisejas-aurelijus-gutauskas-administracines-atsakomybes-taikymas-padetu-kovoti-su-neapykantos-kalba-internetineje-erdveje/1200>